

Джон Раунтри

ВЯРАТА
И ДЕЛОТО НА
КВАКЕРИТЕ

Возрождане

СОФИЯ

ДЖОН С. РАУНТРИ

ВЯРАТА И ДЕЛОТО
НА
КВАКЕРИТЕ

ПРЕВЕДЕ
ОТ ШЕСТОТО РЕВИЗИРАНО И РАЗШИРЕНО ИЗДАНИЕ
Б. ГЮДЮЛЕВ

„ВЪЗРАЖДАНЕ“
СОФИЯ

ни на боевата линия питателни пунктове и болници за гражданското население. За революционерът Толер квакерите бяха най-добрата гаранция, че помощите ще отидат по предназначението им!

Мнозина си спомнят нашествието на гръцките милитаристи в Петричкия край в 1925 год., но малцина знаят, че когато южните области на нашата страна се изпълниха от вълна от нови бежанци, квакерите дойдоха на помощ на тези страдалци и организираха в 17 селища изхранването на 2640 семейства.

Мнозина са забелязали съобщението във вестниците в началото на м. ноември м. г., че Нобелевият комитет при норвежкия парламент определи да се даде премията за мир за 1947 г. на комитета на английските и американски квакери. Малцина, обаче, знаят, че квакерите решиха да употребят цялата премия (равна на около 40 милиона лева) за подобрене отношенията между Съветска Русия и Съединените щати.

Целта на този превод е да запознае българските читатели с вярата на квакерите — тези неуморни и благородни добротворци — и заедно с това да изрази благодарността на българската общественост за усилията на квакерите да установят мир между народите и повече радост на земята.

ПРЕВОДАЧЪТ

София, 10 май 1948 г.

ВЯРАТА И ДЕЛОТО НА КВАКЕРИТЕ

Аз желая да изложа просто и кратко днешната вяра и делото на религиозното общество наречено «Сдружение на приятелите»¹⁾. Мястото, с което разполагам, не ми позволява да направя и най-бегъл преглед на историята на служението, но от друга страна нито сегашното положение на «приятелите», нито тяхното първоначално усилие «да възкресят първичното християнство» могат да бъдат разбрани без известно запознаване с епохата, през която са се появили квакерите. Ако искаме да разгледаме еврейската, будийската или мохамеданската вяра, трябва да разгледаме първо обстоятелствата, при които тези религиозни системи са се родили. Също така трябва да постъпим и с вярата на квакерите.

ПРОТЕСТАНТСКАТА РЕФОРМАЦИЯ

Затова нека се върнем към царуването на «тюдорите» и да припомним в какво положение е била религията в Англия, когато в 1509 г. на трона се възкачил Хенри VIII. Външната форма на тази религия била навсякъде еднаква. От най-югозападния край на Англия до най-северното село на Шотландия, обредите във всички църкви били твърде прилични на обредите, които се извършват днес в римо-католическите църкви. Църквите, абатствата, катедралите и манастирите били най-разкош-

1) Официално квакерите се именуват „приятели“, и църквата им — „Сдружение на приятелите“. За по-кратко аз ще ги наричам с по-известното им име — „квакери“. — Преводачът.

ните и красиви пострѳйки в страната и извършваните в тях обреди били не по-малко бляскави. В тези обреди свещениците вършели всичко, а богомолците били зрители; не може да се каже, че те са били и слушатели, тъй като не разбирали езика, на който се четели молитвите и се пеели химните¹⁾. Тяхната работа била да плащат за кръщения, венчавки, погребения, изповеди, индулгенции, литургии. Църквата учела, че само посредством свещениците хората могат да общуват с Бога. Първоначалното схващане за християнската религия като сила, чрез която хората стават подобни на Христа, било почти забравено²⁾. Ако се кажело, че някой е станал религиозен, това не значело, че той е станал добър човек, а само че се е присъединил към някой от мона-

1) Ролята на свещениците и на богомолците в православните църкви не се различава много от ролята на свещениците и богомолците в католическата църква. Мисълта на автора може да се схване най-добре от тези, които познават дейното участие, което богомолците вземат в богослужението и в молитвените събрания на разните протестантски църкви, към които принадлежат и квакерите. — Преводачът.

2) „Църквата се беше отдалечила твърде много от хълмовете на Галилея, по която тълпи от селяни слушаха простите думи за живота и любовта. Тя стана догматична, преизпълнена с церемонии, таинства, чудеса, с строго установено чиновначалие, с владици и папи. Тя бе изработила за себе си редица правила и норми и една подробна таблица за това, какво наказание се следва за всеки грях. Тя установи изповядването и определи какво влияние има то. Тя измисли чистилището и молебените и панихидите за умрелите. От многобожието, което първоначално уби, тя всмука в вените си немалко, като въведе богопочитанието на Богородица, поклонението на светии и мощи и на гроба Господен. Тя заимствува от Изтока аскетизма и издигна аскетическия идеал. Тя възприе безбрачието на духовенството, отделяйки го от обществото и от семейния кът. Тя пресъана да бъде веротърпима и преследваше друговерците. Вместо да се издържа от доброволните приношения на вярващите, както това беше в първите дни на християнството, тя се издържаше от задължителни данъци, като си служеше с въоръжена сила, за да ги събира. Приемайки дарения от феодалите, тя стана поддър-

шеските ордени. Еразъм Ротердамски разказва колко невъзможно му било да накара хората да разберат, че службата на един народен учител е религиозна. Много от свещениците — всички неженени — водели лош живот. Народните маси били неграмотни, само малцина можели да четат, а книгите били оскъдни и скъпи.

Първите години на шестнадесетия век, раздвижени от напредъка на географските открития, стъбновено изучаване на гръцката култура и растящата сила на книгопечатането, били свидетели на едно необикновено пробуждане в умовете и съвестите на хората. Открити били големи училища от Колет и други; Библията, която най-после била преведена на английски език, била четена жадно. Духът на Бога навестявал много сърца и хора от всички среди и съсловия намирали прощение на греховете си чрез вярата в Христа и престанали да дирят спасение в церемониите и обредите. Но много земно се вмъкнало във великото движение на протестантската реформация. Владетелите, като последните тюдори и първите стюарти, можели да гледат на религията главно като на сила, чрез която те биха могли да управляват народите или да засилят царствата си. Елизабета и Яков неспирно ограничавали усърдието на първеностните и по-духовните реформатори.

ПУРИТАНИТЕ

През царуването на тези двама владетели се появила и достигнала голяма сила пуританската партия, която горяла от желание да продължи Реформацията, да упрости формите на богослужението и да доведе по-

жник на феодалната система, а първенците ѝ станаха феодали често феодални войници, министри и царедворци на феодалните владетели". — Голдуин Смит, „Политическа история“ т. I, стр. 35 и 36.

близо до Св. Писание всяка проява на религията. За пуританите гражданските свободи и религията били еднакво скъпи, затова изходът от борбата между краля и парламента бил за пуританството една победа еднакво важна, както в религиозната, така и в политическата област. През тези именно години на пуританско управление се появили квакерите. Нека не се забравя, че това е станало не през време, когато никой не се интересувал от религия, както е случаят с появяването на методизма един век по-късно, а през време, когато религията заемала най-важното място в мисълта, словото и делото на англичаните.

Пуританите, които най-после се разделили на три главни групи — презвитерианци, баптисти и независими — били крайно ревностни християни. Към тях се числели много от най-благородните мъже, както и жени с най-светъл ум, каквито някога Англия е раждала. Те се борели да направят целия народ религиозен по свой образец. Богослужението се извършвало в голяма степен по начин, по който то се извършва днес в презвитерианска Шотландия. Неделята се спазвала много строго; немалко празници на светии, на Коледа не се ядели баници с месо, а на първи май не се празнувало по селата. В пуританските семейства музиката била на голяма почит, но театралните представления се порицавали и театрите били затворени. Навред животът имал сериозен и трезв вид. Макар че днес е на мода да се говори извисоко за пуританите, едвали може да се оцени колко много им дължи светът. И все пак мнозина не били в състояние да приемат тяхното разбиране на религията. Аз имам предвид не светските хора, не търсателите на удоволствия или порочните, които естествено ненавиждали строгостта на пуританите; думата ми е за духовно насочените, за възстаниците против формализма, който заместил усърдието и кротостта на първите пуритани, когато войната и държавната политика опо-

рочили набожността на техните наследници. Реформацията намалила властта на духовенството, но Милтон установил, по време на «дългия парламент», че

«Новият поп не беше друго нещо, освен старият, облечен в нова дреха»

и че тогава, както и през времето на владиката Лауд, «Гладните овци блееха, но никой не ги хранеше».

Хората копнеели да почувствуват Христа по-близо до своя дух, като спасител от властта на греха, като утешител в техните скърби, като водач в техните лутания; жадували да знаят Неговото Евангелие — едно истинско благовестие за всички и особено за тези, които живеят в бедните хижи и прекарват живота си в труд. На хората дотегнало да слушат спорове по въпроса, как трябва да се управлява църквата — дали от папи, владци, презвитери или от старейшини¹⁾. Писанията, особено Старият Завет, се цитират като че са неизменен законник, за да се оправдаят делата на хората, които щом дойдат на власт, жестоко преследват тези, които се различават от тях по своята вяра. Мнозина, които не намирали удовлетворение в църковното богослужение, престанали да посещават църквата. Някои от тези хора били наричани «търсителни». «Да си търсител», казва Оливер Кромвел, «значи да си член на най-добрата секта след сектата на откритите».

1) „Богословието по онова време, от Реформацията насетне — беше проста игра на логика и думи върху най-съществените въпроси. В същност схоластиката никога не беше пре- ставала да съществува. Думи и понятия, а не неща и факти бяха тогава предмет на безкрайни скучни, безплодни спорове... О, на всички беше стигнало до гуша от тях!“ — Къртейс, Разколът и неговото отношение към Англиканската църква, стр. 252—253, II издание от 1871 г.

ПОЯВЯВАНЕТО НА КВАКЕРИТЕ

Така че по онова време съществувал един широко разпространен копнеж за едно по-духовно и по-малко богословско, по-етично и по-малко догматично, но практично и по-малко обредно християнство от господствуващото тогава църковно християнство. Поради това, когато се появил един апостол с такава вяра, той намерил голям брой хора, готови да приемат неговото слово.

Джордж Фокс бил млад Лейчестерски овчар, който с помощта на своята Библия, от която не се разделял никога, дирел години наред пътя към мир и единение с Бога. Историята на неговите търсения и на техния радостен завършек често е разказвана и трябва да се чете в неговия «Дневник». Когато той постигнал общение с Бога и Бог му се открил, Фокс тръгнал да упътва другите към светлината и учението на Христа. Ето какво казва за Джордж Фокс един англикански владика:

«Фокс схващаше вярно, че новата протестантска схоластика не достигна сърцевината на нещата в своята опитност или в която и да било печатна книга, колкото и свещена да е тя; че академичното знание не е само по себе си достатъчен ценз за заемане свещеническа длъжност; че думите на Бога не могат да заместят Словоето Божие. Той разбра, както малцина досега са разбрали, че ние сме във властта на Духа; че властта «от горе», с която Христос обеща да надари своите последователи, не беше изключителен или преходен дар, а едно вечно присъствие, непресъхващ извор на енергия, отговарящ на новите нужди и на новите тежкия. Той чувствуваше, че Духът, който е ръководил бащите, и днес чака, за да води децата им; че Този, който е говорил чрез хората в древността, не се е отдръпнал от света като боговете на Египтура, а е готов през всички времена да се всели у светите души и да направи от тях приятели на

Бога и на пророците» — (Уесткот, Социалните страни на християнството).

Много от «търсителите» влезли в редовете на квакерите, когато чули словото на Джордж Фокс.

ДЕЦА НА СВЕТЛИНАТА

Първоначално последователите на Джордж Фокс се наричали «Деца на светлината», понеже те говорели много за светлината на Христа, «истинската светлина, която осветява всеки човек, дошел в света» (Йоан, 9). Година или две по-късно им дали подигравателното име «квакери», а самите те почнали да се наричат «приятели». Заслужава да се отбележи, че в началото те не желаели да създават нова религиозна секта; те се надявали, че всички християни ще почнат по собствено влечение да се вслушат в гласа на Христа в собствените си сърца и че една такава голяма реформация — социална и религиозна — може да се извърши в целия християнски свят. Обаче не след много време станало ясно, че тяхната проповед не може да даде такъв резултат, затова групи от хора, които споделяли една и съща вяра, се събирали заедно в села и градове, като живеели и се молели по един и същ начин¹⁾. През време на управлението на Кромвел и през цялото царуване на Чарлз II квакерите постоянно растели на брой, както

1) И все пак истинската природа на християнската истина бе възвестена по един необикновен начин. Квакерите имаха голям успех с влиянието си върху другите религиозни среди, отколкото в изграждането на своя отделна църква. „Квакеризмът. . . можа с необикновен успех да внедри духа и същността на Учението на Джордж Фокс в самите вени на днешния свят. Той премахна робството; той е на път, надявам се, да премахне и войната“. — Къртейс, Разколът, стр. 255.

в Англия, така и в другите страни, и към 1690 г. били вече многочислено и добре организирано движение¹⁾.

ПЪРВАТА ОБЕДИНИТЕЛНА ВРЪЗКА

Фактът, че първите квакери непреднамерено се оформили като отделна религиозна група, не изпиздба. Силата, която ги свързвала, била една обща вяра, че Духът Божи в собственото им сърце и съвест ги ръководи и напътствува. И това живо чувство за духовното присъствие на техния Спасител давало отпечатък върху всички техни мисли за религията, както в голямата област на християнското учение и практика, в която те не се отличават от другите протестанти, така и в областта, в която те се съществено различават. Тяхното разбиране на християнството било дачел по-духовно от това на повечето други християнски изповедания и влиянието на това тяхно разбиране върху поведението им отива толкова далеч, че е мъчно да се разбере как те биха могли да продължат да работят заедно с тези, с които в много отношения вървели по различни пътища²⁾.

1) Не е възможно да се знае с точност броя на квакерите, но те са били не по-малко от 50.000 души в Европа и Америка, когато крал Уилям и кралица Мери се възкачили на престола. В края на деветнадесетия век техният брой може да се смята 150,000 души. Днес броят на квакерите може да се определи с по-голяма точност. Така, според официални статистики, в Европа, Австралия и Азия има 20.028 редовни члена на квакерските „събрания“ и около още 10.000 редовни „посетители“ (съчувственици). В Северна Америка квакерските сдружения наброяват окояо 100.000 члена. Освен тях има още няколко отцепнически групи, главната от които е тази на „хиксистите“, която брой окояо 20.000 члена.

2) „Това, което хората, наречени квакери, поставят като основа на религията, е, че Бог чрез Христа е вложил у всеки човек един принцип, за да му сочи неговия дълг и да му даде възможност да го изпълнява; тези, които живеят съгласно този принцип, са Божи хора, както и да се наричат или към каквито

ВЪТРЕШНАТА СВЕТИНА

Главната причина, поради която Джордж Фокс станал тъй знаменит религиозен водач и извършил едно тъй велико дело, била неговата способност, извираща от едно непосредствено преживяване, да кара хората да съзнаят Божието присъствие в собственото си сърце и съвест. Той издигнал хората непосредствено до Христа. И това, което е вярно за Фокса, в голяма степен е вярно и за неговите другари-проповедници. Аз никак не се съмнявам, че с това се обяснява видното място, което квакерите тъй бързо заели в религиозния живот на седемнадесетия век. За мене това схващане се потвърждава, като виждам, че неговата правота е очевидна за духовно будните хора, които са проучвали този въпрос, макар между тях и квакерите да е имало големи догматически различия. Владиката Уесткот великолепно описва отношението на първите квакери към евангелската истина във връзка с техния възглед за Божието присъствие у човека:

«Ако съзнаваме своето родство с Бога и Негово присъствие у нас, това се изразява в живота ни. Според думите на самия Христос, Бог се открива на света чрез живота на вярващите. Фокс прие тази истина и винаги настояваше на нейното значение. Той не можеше да си представи, че моралът може да е отделен от религията. Неговите дела, от първото до последното, бяха тълкувание на думите: «Ако живеем чрез духа, нека също чрез него да се и движим». Никой никога не е

и изповедания да принадлежат. . . Под този принцип те разбират нещо божествено, и макар то да е у човека, не е от човека, а от Бога; то ни е дадено от Него и води към Него всички, които искат то да ги води. . . Това е Духът, даден на всеки човек, за да го ползува.— У. Пен, Събрани съчинения, т. II, стр. 855, изд. 1726 год.

настоявал повече от Фокс, че «справедливостта, мирът, радостта» трябва да бъдат отличителните белези на християнското общество Въпреки каквито и да било недостатъци, той бе в състояние да оформи у своите последователи един характер, който по независимостта си, справедливостта, силата, смелостта, чистотата си не е надминат в историята на християнството. И това той постигаше като свързваше, както най-възвишените мисли, така и най-обикновените задължения с личното чувство за общение с Бога. Той направи всеки член на своето «Сдружение на приятелите» отговорен за своите братя. Той откри на всички без разлика възможността да влияят духовно — той наложи на всички бремето на обществените задължения. Той ревностно пазеше светото достоинство на човека».

Квакерите като цяло не претендират да са получили някакво ново откровение на божествената истина, което да е различно от Евангелието на Исуса Христа.

ВЕРУЮ И КАТЕХИЗИС

През седемнадесетия век, както и в по-ново време, няколко автори (Фокс, Пенингтон, Барклей, Кейт) написаха катехизиси, но изобщо квакерите избягват да излагат вярата си в катехизиси или «верую», едно, защото последните неизбежно представят религията като дело на ума и на паметта, а не като живот, който се корени в сърцето и, друго, поради стремежът на катехизисите да сковават израза на живота и неспирно растящата истина. Една от причините, поради които за квакерите е тъй мъчно да направят ясно за другите своето религиозно становище, е тази, че те не могат да дадат в ръцете на тези, които ги питат за вярата им, един «Символ на вярата» или друго догматическо изложение, както е слу-

чат с другите християнски църкви. Все пак първият отдел на тяхната «Християнска дисциплина» изцяло излага християнското учение¹⁾.

ЗАПАЗВАНЕ НА ОСНОВНАТА ИСТИНА

В «Християнска дисциплина» се казва следното за първите квакери:

«Те бяха хора, отдадени на молитва, които ревностно изучаваха Свещеното писание. Тъй както не можеха да се задоволят от различните

1) Под натиска на външни критики или на вътрешни различия „Сдружението на приятелите“ няколко пъти е сметнало за нужно да изложи основите на своята вяра в документи, които имат донякъде характер на „верую“. Такова нещо представлява едно послание, отправено до губернатора на Барбадос в 1671 г. от Джордж Фокс и други.; също „ИЗЛОЖЕНИЕ НА ХРИСТИЯНСКОТО УЧЕНИЕ“, издадено в 1693 г. Най-системният опит да се състави едно изложение на християнската истина е направен в 1887 г., когато един събор от представители на английските, ирландските и на повечето американски квакери съставил един обширен документ, състоящ се главно от откъслечи от издадени по-рано послания и резолюции на годишни събори. Това изложение било възприето от повечето американски квакери, докато английските и американски квакери не го възприели. Текстът на „изложението“, заедно с резолюцията относно същото на Лондонския квакерски събор в 1888 г. може да се намери в протоколите на събора за същата година, стр. 33 до 48.

В 1918 г. годишният събор в Лондон, под влияние на решенията на два областни събора, реши да съобщи на всички групи, че в близко бъдеще ще бъде необходимо да се ревизира „ХРИСТИЯНСКАТА ДИСЦИПЛИНА“ и поиска да му се изпратят предложения и мнения относно насоките, в които трябва да се извърши ревизирането. В резултат на това на годишния събор през 1919 г. някои групи представиха подробни изложения по този въпрос. Съборът реши отделните групи да назначат лица, които да разгледат целия въпрос в светлината, в която той бе поставен на събора и да докладват на следващия събор през 1920 г. Новото издание на „Християнската дисциплина“ излезе през 1922 г. под заглавие: „ХРИСТИЯНСКИЯТ ЖИВОТ, ВЯРА И МИСЪЛ“.

мнения и системи, които по онова време разделяха християнството, те вярваха, че са открили истината в едно по-пълно приемане на Христа, не само като жив и вечно пребъдващ глава на църквата в нейната цялост, но също и като светлина на живота, като духовен владетел, учител и приятел на всеки отделен член на църквата. Тези възгледи не ги накараха да се откажат от учението, което по-рано бяха приели относно човешката природа на Христа, Неговата изкупителна жертва и застъпничеството Му за човешкия род. Тези възгледи обаче доведоха квакерите до по-голямо вдълбочаване у себе си, накараха ги да се вслушат в гласа на Бога, за да узнаят волята Му».

По-нататък читателят ще се убеди, че учението на квакерите обхваща всички основни истини — «общите принципи на християнството», както ги нарича Уйлям Пен — които са включени във веруюто на апостолите.

Като желяели силно да бъдат напълно правдиви в думи и дела, квакерите изоставили някои общоупотребявани религиозни изрази и думи, а това станало причина да се предположи, че квакерите се отказват от истините, означавани с тези думи; в същност квакерите само възприели по-прост, по-съгласен с Писанията или по-правилен език за изразяване на тези истини.

Това се вижда добре от тяхното отношение към

СВЕТТО ПИСАНИЕ

Между квакерите не е прието Библията да се нарича «Слово Божие», тъй като това име е дадено на самия Христос¹⁾. Това ставало понякога причина, да се мисли, че квакерите не почитат Писанието. Истината

1) Евангелие от Йоана, I, 14.

обаче е, че квакерите много високо ценят Писанието и постоянно се подканват един друг не само добре да го изучат, а също и да живеят под вдъхновението на неговия дух, като най-сигурен път за достигане до едно разумно разбиране на неговото учение и до живот, който е съгласен с предписанията му. Квакерите обаче смятат, че е много по-важно да се опираме на едно морално съгласуване с духа на Писанието, отколкото на едно основно познаване на буквата му. Тук именно беше най-голямата разлика между пуританите и квакерите по отношение на Библията. Понеже Самуил насякал на парчета Агая пред лицето на Бога, пуританите мислеха, че и те трябва да правят същото. Квакерите пък тълкуваха това място от Писанието в светлината на постепенното откриване на Божията воля и на примера на Спасителя, който «дойде не да погуби, а да спаси хората». Напълно вярно е, че квакерите възстанаха против начина, по който калвинистите се отнасяха към Библията, като на мястото на авторитета на църквата поставиха авторитета на една печатна книга, създадена от човешки ум и мъдрост. Но това не ги накара да отхвърлят авторитета на Писанието, изтълкувано духовно, нито да престанат да го почитат. «Никои християни», казва Уилям Пен, «не могат да имат по-благоговейно и по-почтително отношение към Писанието». Джордж Фокс пък пише следното:

«Що се отнася до Светото писание, ние вярваме, че то ни е дадено от Светия Дух на Бога, чрез светите божи хора, които (както е казано в самото Писание — II Послание на Петра, I, 21) «говореха, както биваха подтиквани от Светия Дух». Ние вярваме, че Писанието трябва да се чете, да се вярва в него и да се изпълнява и че то е полезно за изправление и за поучение в праведност, за да могат божиите хора да бъдат свършени и годни за добри дела. Ние наричаме Светото

писание, както и Христос, апостолите и светите хора са го наричали: «Думи на Бога» (Из «Послание до губернатора на Барбадос», 1671 г.).

Много интересно е да се види какво място е заемала Библията сред квакерите. Ранните квакерски проповедници бивали снабдявани с екземпляри от Библията като необходимо пособие за службата им и дълги години преди появата на библейските дружества семействата на бедните квакери били снабдявани с библии от специален фонд. Обаче в течение на няколко поколения Библията се четела само при особени случаи и само след края на осемнадесетото столетие почнало да се практикува всекидневното четене на Св. писание във всяко семейство. След няколко години изучаването на Библията в квакерските училища заело много по-важно място, отколкото до това време. Благотворното влияние на тези мерки върху религиозния живот на квакерите доведе по-късно до по-свободната употреба на Библията в техните молитвени домове. Създаването и умножаването на училищата за деца и възрастни също засили още повече четенето на Библията; от друга страна липсата на каквото и да било догматично определение в официалните квакерски книги, по какъв начин и доколко е боговдъхновено Св. писание, се смята, че е била от полза за насърчаване на неговата морална и духовна сила. Становището на квакерите за Библията не е засегнато съществено от напредъка на научните и исторически открития, колкото и много последните да промениха личните възгледи относно значението на известни части от нейното съдържание.

В сегашно време едно от «наставленията», които се четат периодически, гласи :

«Четете редовно и самостоятелно Библията и други духовно полезни писания. Събирайте се всекидневно в семействата си за обща молитва... Изучавайте усърдно Библията.»

Връщайки се за момент към времето на Реформацията, ние виждаме как протестантите по онова време спасиха Библията от забравата, на която я бе осъдил Рим. После квакерите извършиха едно ново дело, като я спасиха от едно грубо, формално и почти изключително интелектуално разглеждане и като настояха, че истинският смисъл на Св. писание се узнава от читатели, които пристъпват към четенето му с живо нравствено чувство и с разум. Същият дух, който е вдъхновил авторите на Св. писание, пребивава и сега в сърцата на тези, които го четат, за да изтълкуват и приложат предписанията му. В това отношение Реформацията възстанови и даде нов израз на забравеното понятие за

ЛИЧНАТА ОТГОВОРНОСТ,

която квакерите разшириха още повече и я възприеха по-пълно, отколкото което и да било друго протестантско изповедание¹⁾. «Лична вярност» беше паролата, в която смятаха, че се крие тайната за праведен живот. На тази вярност трябва да се осляняме повече отколкото на спазването на обредите. «Сдружението на приятелите» понякога даже е поставяло личната вярност над своите собствени наредби²⁾. Обаче между тези две неща няма истински конфликт; мъдрите наредби за обща дейност са полезни, както е полезна личната вярност към дълга ни.

1) „Квакерите изразяват с най-голяма сила и категоричност новата мисъл на Реформацията — мисълта за индивидуалността“. — Уесткот, „Социалните страни на християнството“, стр. 123.

2) „За израстването в истината и за жизнеността на Църквата ние трябва да се осляняме не на наредбите, колкото и свършени да са те, а на личната вярност към Христа в ежедневна зависимост от помощта на Светия Дух“. — Християнското учение, практика и дисциплина, изд. 1861 г., стр. 167.

ДУХОВНИЯТ ХАРАКТЕР НА ЦАРСТВОТО ХРИСТОВО

Схващането на квакерите за християнството, както от доктринална, така и от практическа страна, се обуславя от едно схващане за духовния характер на Царството Христово. «Царството Божие не е ядене и пиене, а правда, мир и радост в Светия Дух» (Послание към Римляните, XV, 17). Трябва да се знаят не думите, а мощта на Христовото Евангелие; то трябва да се знае не като една верига от безредно свързани догми, а като духовна сила, която променя сърцето, подчинява волята и поставя цялата природа под властта на Христа, чрез Неговия Дух.

Д-р Лайтфут, митрополит на Дъръм, в една статия върху службата на християнския свещеник описва характерните черти на Царството Христово по начин, който почти напълно се покрива със схващанията на квакерите. Той казва:

«Царството Христово, бидейки не от този свят, не подлежи на ограниченията, които стесняват други религиозни или политически сдружения. То е в най-пълния смисъл свободно, обширно, всемирно. То проявява този си характер не само с това, че приема всички, които желаят да влезат в него, без оглед на раса, каста или пол, а и с напътствието и отношението към тези, които са вече негови членове. За него няма свети дни или време, няма специални храмове, защото всяко време и всяко място са еднакви свети. А най-важното е, че то няма духовенство. То не поставя между Бога и човека едно съсловие или класа, които да свещенодействуват и чрез чието съдействие Бог само може да бъде омилюствен и човекът простей. Всеки отделен член е в лично общение с Бога. Той е отговорен непосредствено пред Него, от Него направо получава прошка и черпи сила.»

По-нататък д-р Лайтфут пояснява защо според него този идеал не може да бъде осъществен на практика, но тук ние няма да се спираме на този въпрос. Общо казано квакерите правиха усилия да оформят своето «сдружение» в Горния дух и да съгласуват живота си с тези принципи.

ВСЕКИ ХРИСТИЯНИН МОЖЕ ДА СВЕЩЕНОДЕИ- СТВУВА.

Апостол Петър е учил, че благодарение на тяхната християнска вяра, христовите ученици от Мала Азия били «една избрана раса, царски свещенослужители, свят народ, народ Божи» (I Послание на Петра, II). Принципът, че всеки вярващ може да свещенодейства, бе почти забравен поради покварата на християнската църква. Този принцип бе извикан отново на живот през времето на протестантската реформация и с още по-голяма енергия — от пуританите. Квакерите дадоха на този принцип още по-широко и по-практическо приложение. Те поддържаха, че тъй като всички ученици на Христа са членове на това «царско свещеничество», няма нито нужда, нито полза от отделно съсловие свещеници, които да посредничат между Бога и хората. «Ние не сме нищо, Бог е всичко», казва Джордж Фокс в своя «Дневник» (том I, стр. 51). «Ходете и живеете всички в Исуса Христа, за да няма нищо между вас и Бога, освен Христос, в Когото е спасението ви, живота ви, покоя и мира с Бога», се казва в «Дневника» на Джордж Фокс, т. II, стр. 504. Тези мисли от дневника на Фокс и през седемнадесетото столетие били на голяма почит. В нашата основна книга «Християнското учение» се казва:

«Тези възгледи удариха в самия корен онази голяма поквара в християнската църква, по силата на която се смяташе, че е от съществено значение едно лице да извършва богослужението от името на другите вярващи. На тази поквара се крепеше цялата власт на свещеничеството и търгуването със свещенослуженето» (Управлението на църквата, изд. 1917 г. стр. XII).

ОБЩО БОГОСЛУЖЕНИЕ

Макар Новият Завет да не дава на християнската църква определени напътствия за реда на богослужението, духът, в който то трябва да се извършва, е посочен ясно: «Бог е дух и които Му се покланят, с дух и истина трябва да Му се покланят» (Евангелие от Йоанна, IV, 24). «Дето е Духът на Бога, там има свобода» (II Посл. към коринтяните, III, 17). «Нека всичко да се върши благопристойно и с ред» (I Посл. към коринтяните, XIV, 40). Квакерите се стремят да дадат практическо приложение на тези принципи, като се събират в мълчание в определен час, «в името на Христа», т. е. като се уповават на всичко, което това име означава и като приемат, че Неговите думи «аз съм помежду им» са винаги верни за събралите се по този начин. Богослужение, извършено по този начин, не изисква нито свещени сгради, нито участието на специален ръкоположен свещеник. Напротив, всеки от молещите се, ако се почувствува призован от Духа на Христа, е свободен да произнесе гласна молитва или благодарствие, или да се обърне към събранието, за да свидетелствува, за да го поучи или да го насърчи. Картината, която апостолите ни дават за първите християнски събрания в Коринт, изобразява идеала на квакерите за молитвено събрание: «Всички вие можете да пророчествувате един по един, за да мо-

гат всички да се поучат и да бъдат всички утешени; и духът на пророците е подчинен на пророците, защото Бог не е Бог на безредието, а на мира, както и на всички църкви на светните» (I Посл. към коринтяните, XIV, 31—33). Очевидно е, че в Коринт не е било лесно да се поддържа изведнаж свободата на духа и реда, необходими за поука. И квакерите се увериха, че това не е лесна задача. В течение на своята история те трябвало да понасят последиците на човешките слабости; понякога тишината в молитвеното събрание бива преголяма; друг път се казват много безполезни думи, защото говорещите не разбират, че призванието им е да чакат в мълчание. Въпреки това, смята се, че е мъдро да се приемат тези рискове, но да се запази свободата на изказването. С назначаването на «старейшини», които са нарочно натоварени да отговарят за благопристойното водене на общественото богослужение и чрез великолепно напътствия към своите членове, Сдружението се стреми да предпази от опасностите, за които се намеква по-горе. Същевременно то поддържа начини на богослужение, които мнозина знаят, че притежават една почти изключителна сила да придават тържественост на човешкия дух и го правят чувствителен към присъствието и учението на Всеобщия. Лесно би било да се приведат много примери за силата на мълчаливата молитва върху хора от всички класи — примери, извлечени от опита на осем поколения.

ХРИСТИЯНСКОТО СВЕЩЕНОСЛУЖЕНИЕ

Откакто съществува Сдружението на приятелите, редица негови членове са се отличавали с духовни дарби и винаги е имало голям брой свещенослужители — общият брой на лицата във Великобритания, които сега вземат участие в словесното богослужение, възлиза вероятно на хиляда. Както техните братя и сестри, кваке-

рите свещенослужители имат обикновено някаква професия и не образуват отделно съсловие. Някои от тях почти непрекъснато са се занимавали с религиозни служба във Великобритания или в чужбина, но повечето от тях са били търговци, банкери, лекари, учители, занаятчии и земеделци, които са упражнявали професията си наред с изпълнението на религиозните си задължения. Те не получават възнаграждение от миряните, сред които служат, но пътните им разходи се заплащат от Сдружението, а на тези, които посвещават целия си живот на проповедническа (евангелизаторска) дейност, както е случаят с повечето от мисионерите в чужбина и в страната, Сдружението неизбежно поема издръжката. Квакерите събират всяка година големи суми за своите мисионери в Китай, Индия, Цейлон, Мадагаскар, Сирия и другаде. Те обаче никак не обичат да поставят своята евангелска служба в зависимост от паричното възнаграждение. Те винаги са се придържали в думите на Спасителя: «Даром полученото даром давайте» (Мат., X, 8).

Мнозина вземат твърде умело и с полза словестно участие в молитвените събрания без тяхното свещенослужене да е официално признато от Сдружението; но щом един член често упражнява дарбата си и особено ако пътува в служба на Сдружението, той обикновено бива провъзгласен за официален евангелски проповедник. Все пак у квакерите не съществува различие, което се прави между духовенство и миряни, защото всички техни членове са или трябва да бъдат служители Божи!).

1) Годишният събор на Сдружението през 1924 г. реши да прекрати обичая да се провъзгласяват някои членове за свещенослужители — обичай, който вече беше изоставен от много областни сдружения.

ЖЕНИТЕ КАТО СВЕЩЕНОСЛУЖИТЕЛИ

Жените наравно с мъжете участвуват в християнско̀о̀ священослужене. В подкрепа на тази практика се привежда случая с първата християнска църква. Много пъти в Новия Завет се споменават имената на жени, които са «пророчествували» (Деяния на апостолите, XXI, 9) или проповядвали, като се дават наставления, че те трябва да бъдат облечени скромно, когато проповядват (I Послание към коринтяните, XI, 5). Уместно е да се приведат за случая и думите на апостол Петър на Петдесетница, с които той цитира пророка Йоил: «И в последни дни, каза Господ, аз ще излея Духа си върху всяка плът: и вашите синове и вашите дъщери ще пророчествуват, и вашите младежи ще имат видения, а старците ще сънуват сънища; да, а върху моите служители и моите служителки в онези дни аз ще излея моя Дух и те ще пророчествуват» (Деяния на апостолите, II, 17—18). Смята се, че текстовете от Св. Писание, които предписват на жените мълчание, се отнасят за местни или временни условия, които сега не съществуват. Дългогодишният опит на квакерите, както и по-новият опит на «Армията на Спасението», които ни дават бляскави примери за обладаване на такива безспорни духовни дарби, като тези на Елизабет Фрай, Екатерина Бутс, се изтъкват, за да се докаже решително, че жените са призвани от Бога и надарени от Него да изпълняват службата на проповедници и учители¹⁾.

1) „Почти у всеки народ жените се стремят към едно попълно признаване и едно по-широко поле за дейност. Малко поколения са имали случай да бъдат свидетели на движение с таква голямо значение. Това движение не принадлежи на някоя отделна страна; то не е творение на никой отделен народ. То обгърща света: Изток и Запад днес свързват силите си. Жените от цял свят днес искат да им се даде възможност да служат на своето поколение. Историята на нашето Сдружение дава

ФОРМИ НА МОЛИТВАТА

Квакерите винаги са живели с мисълта за първостепенното значение на живата религия. Вследствие на това те са се бояли от формите, включително и формите на молитвата. В техните богослужения молитви не се употребяват, макар че отделни лица понякога произнасят Господнята молитва. Същият страх от формализъм ги е накарал да престанат да произнасят молитви преди хранене. Обикновено се спазва кратко мълчание, при което всеки е напълно свободен да произнася благодарствени слова, когато чувства, че такива са подходящи или че е призован да ги произнесе. Знае се, че тези периоди на мълчание, които се случват, може би, двадесет или тридесет пъти през седмицата, имат ефикасността на обред, припомняйки ни близостта на духовния свят.

ПРОПАГАНДА, СЪБРАНИЯ И ДЕИНОСТ

Когато изникнало квакерското сдружение, страхът от формални и недействителни думи или постъпки довел до всеобщото изхвърляне на общото молитвено пеене, към което повечето от членовете на движението били

обилни доказателства за ползата, която има обществото от едно пълно признаване достоинството на жената и от това, че ѝ се предоставя законното ѝ място в семейния, обществен и църковния живот. Ние като квакери, както мъжете, така и жените, сме призвани да понесем своя дял, за да доведем това движение до неговия благополучен завършек и да го спасим от сериозните опасности, които го заплашват. Това може да стане като извлечем своите убеждения по този въпрос пак от техния кс-тински източник; и така, като внесем Христовото учение в сърцето на движението, да го издигнем до най-високото възможно равнище". — Послание от годишния събор на квакерите в 1913 г., в Лондон.

привикнали. На теория пеенето било поставено на същата нога като проповядването и гласното молене. То не се подготвя предварително, но се одобрява, ако изникне спонтанно — от вътрешен духовен потик.

На практика се оказало крайно трудно да се продължава с пеенето по този начин през време на молитвени събрания и с течение на времето това пеене било съвсем изоставено. В Англия през известно време имаше връщане към пеенето, а в Америка то е запазено в голяма степен.

През осемнадесетото столетие, освен мълчаливите молитвени събрания, имало и други, така да се каже «мисионерски събрания», които имали за цел проповядването на квакерската вяра да достигне до масата на народа. В тези събрания мълчание имало изобщо твърде малко. През последните шестдесет години все повече и повече се признава, че е желателно да се внесе известно разнообразие в метода за водене на религиозните събрания. Уреждат се и много събрания за четене и изучаване на Св. писание, в някои от които се отделя място за предварително и грижливо подготвени сказки. Уреждат се също и мисионерски събрания, в които се пеят религиозни химни.

«Комитетът за вътрешна служба» (на който бе ту рено начало в 1889 г.) се грижи главно да задълбочи духовния живот на нашите групи из страната. Приемат се много методи, чрез които се насърчава изразяването на нов живот, нови идеи и нови гледища в групите, — както в силните, така и в слабите — за да се обогатява общият живот. Като насърчава посещаването на групите и на отделни членове от квакери, които имат влечение към такава дейност, Комитетът за вътрешна служба запазва и продължава метода, чрез който първите квакери неспирно са споделяли един с друг плодовете на своите духовни търсения, на своята дружба и опитности. Макар някои от по-малките и по-слаби групи да не получават

такава подкрепа, все пак тя им се дава доколкото това е възможно.

Докато казаната дейност се извършва чрез посещаване на групите, Комитетът същевременно е в постоянен допир с отделни членове, на които дава упътвания, било писмено, било в лични разговори. Като резултат на обяви в литературните и политическите седмичници мнозина заинтересувани влизат в допир със Сдружението, нови групи се насърчават и понякога се образува една съвсем нова група. В тази и други области на дейността на Комитета се признава важността на проповедническата служба, на уреждането на курсове и др., които се уреждат, за да задълбочат работата на случайния посетител.

Някъде в сътрудничество с областните сдружения отделни квакери са били улеснявани да дават специална подкрепа на групите, когато се е смятало, че такава подкрепа е особено нужна. Известни квакери в такива случаи биват улеснявани да се отдадат на дейност, към която чувствуват призвание. Такива назначения не са постоянни, защото Комитетът за вътрешна служба вярва, че всяка група трябва да се грижи за осигуряване собствените си нужди от духовни ръководители.

Мъже и жени, които чувствуват особени влечения, също биват улеснявани, за да се отдадат на работа между безработните или на друг вид обществено служене. В такъв случай Комитетът поема издръжката на тези квакери, като вярва, че те са призвани да вършат известна работа, но това не значи непременно, че Комитетът поема отговорността и за самата работа.

Редовно се издават брошури и книги върху квакерските принципи и дейност с помощта на Комитета. Заедно с «Квакерския помощен съвет», Комитетът се грижи за издаването на едно месечно списание «The Wayfarer», чийто тираж (в 1934 г.) е около 5,000 екземпляра. Това списание има за цел да изясни припо-

са на квакерите в съвременния живот и мисъл, както и дейността на квакерите в Англия и в чужбина. Списанието се чете не само от членовете на квакерското сдружение, но и от мнозина, които не срещат никакво друго квакерско периодично издание.

РАБОТА В ЧУЖБИНА

В 1656 г. от затвора в Лончестън Джордж Фокс отправил до квакерите следното послание: «Нека всички народи чуят словото устно или писмено. Не пестете нито място, нито слово, нито перо, а бъдете покорни на Господа Бога; вървете в света и бъдете смели при разпространяване на Истината... ходете радостни по света, като се отзовавате на божественото начало у всеки човек». През същата година Уилям Дюсбъри писал от Нортамтънския затвор до «народите пръснати из Барбадос, Виржиния, Нова Англия и други острови и всички други страни». Квакерското слово било разпространено на континента в Холандия и Германия и стигнало чак до мохамеданите.

Първоначалното усърдие на квакерите да разпространяват вярата си обаче постепенно намаляло и едва в Наполеоново време бил създаден «Континенталният комитет», за да се грижи за много чужденци, а едва в шестдесетте години на деветнадесетия век евангелизаторското движение станало причина да се създаде «Сдружението на квакерските чуждестранни мисии». Други петдесет години изминаха преди квакерското сдружение в Англия да почне да полага преки грижи за мисионерската служба. По това време бяха създадени мисионерски центрове в Китай, Индия, Цейлон, Сирия, Мадагаскар и остров Пемба.

Първата световна война (1914—1918 г.) създаде друго начинание — Лондонското сдружение създаде в

1919 г. «Съвет за международна служба». Това начинание после бе подкрепено от Ирландското квакерско сдружение. Този институт се стремеше не само да допълни «помощните служби», които се извършваха през и след войната, но и да установи трайни центрове за квакерски служби на първо време главно в Европа. Такива центрове съществуват в Женева, Париж, Берлин и Виена. Английските и ирландските квакери, подкрепяни от «Американския квакерски помощен комитет» (институт, който представлява квакерите от всички части на Съединените щати), се грижат за издръжката и работата на тези центрове, както и на всичките им видове служби.

В 1927 г. мисионерските и международните служби бяха обединени в един институт — «Квакерският помощен съвет» на английските и ирландски квакери. Централата на този институт се помещава в Квакерския дом в Лондон, а неговата дейност се разпростира по цял свят. В резултат на тази дейност са създадени квакерски сдружения в Китай, Индия, Сирия, Палестина, Франция, Германия, Холандия и другаде.

ОБРАЗОВАНИЕ

Първите квакери основавали своето становище за образованието върху вродената религиозност на душата. Поради тази причина именно към молитвените си домове те обикновено включвали и една училищна стая. По същата причина в протоколите на техните събрания е отделно много място на образованието и сам Джордж Фокс държал твърде много за образованието на момчетата и момичетата.

От 1668 г. квакерите, като личности и като отделни групи, дейно участвуват в образователното дело. В диренето на истината Сдружението на квакерите е вървяло по пътя на грижите за личността, грижи за полезно

използуване на свободното време, на дисциплината и самоконтрола и отзивчивост към нуждите на другите. И доколкото хората са имали вяра в божественото начало у всеки човек, нови възможности са били откривани, създавала се нова сила.

Днешните квакерски училища-пансиони в Англия, девет на брой, се ръководят от комитети, в които членуват главно местни квакери. Около две трети от децата на квакерите посещават тези училища, докато равен брой ученици изхождат от други среди. През последните години се създаде практиката да се уреждат летни училища нарочно за онези ученици, които като посещават неквакерски училища, са лишени от по-богатия духовен живот, който квакерските училища имат за цел да дадат на своите ученици. Много квакери са учители в държавните и частни училища и професори в университетите. Изобщо средно един на всеки 12 до 15 квакери е учител.

Движението за училища за възрастни, на което квакерите турили начало в средата на деветнадесетото столетие, си създаде своя собствена организация. През двадесетото столетие ние виждаме, че расте бързо броят на разни курсове, седмични конференции, летни училища и други такива организирани от разните комитети на Сдружението на квакерите. Създадени бяха няколко центрове за подготовка на преподаватели в училищата за възрастни, между които Колежът Удбрук при Бирмингам изпъква като постоянен център за религиозна и социална подготовка. Около Удбрук беше създадена група колежи, от които само някои се ръководят от квакери. В тези колежи се подготвят мъже и жени за работата в неделните училища, за различна мисионерска дейност и други прояви на религиозното усилие.

Тези различни дейности са предмет на грижите на Централния образователен комитет, който бе създаден от Сдружението на квакерите в Лондон в 1902 г., като

зае мястото на Централната дирекция по образованието, която беше просъществувала от 1881 г. С Комитета се сля бившето Квакерско училищно сдружение, основано в 1847 г. с цел да насърчава работата на неделните училища и на училищата за възрастни. Централният образователен комитет е съвещателно тяло, но той управлява фондовете, които са създадени да подпомагат деца, да следват в училищата-пансиони, и мъже и жени, които желаят да се подготвят за различни професии.

В 1918 г. годишният събор на квакерите създаде една комисия, на която бе възложено да прегледа платформата на квакерите за образованието и в 1919 г. съборът прие следните шест принципа, предложени от казаната комисия:

1) Всяко дете, докато навърши поне 16 години, трябва да може да посещава редовно обикновено училище или училище-пансион според нуждите си;

2) Не трябва да има делене на учениците по класовата им принадлежност, нито трябва да се допуска каквото и да било разделяне, което се стреми да подчертае разликата между класите или между имотното състояние на учащите се;

3) Всяко дете трябва да има възможност да прекара известен период в общение с квакерите и в общ живот и служене;

4) Всяко дете трябва да има възможност да се ползува от специално квакерско образование;

5) През целия училищен период учениците трябва да имат възможност да бъдат във връзка с обществото вън от кръга на квакерите и колкото повече растат и се развиват, децата трябва да се ползват с все по-голяма свобода;

6) Освен за образованието на собствените си деца, квакерите имат отговорност и за образованието общо в

страната, поради което те трябва да вземат участие в него.

Централният образователен комитет направи усилие да ръководи образователната работа на Сдружението на квакерите според тези принципи.

В 1930 г. големите промени в съдържанието и в техниката на средното образование станаха причина Сдружението да помоли Министерството на народната просвета да даде своята преценка върху ефикасността на нашите (квакерските — Б. Пр.) училища, като отделна категория училища и в 1932 година годишният квакерски събор даде отново доказателство за своя жив интерес към образованието, като създаде Комитета за училищна политика, на който възложи да проучи проблема за образованието в духа на препоръките на Министерството на народната просвета.

ЦЪРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ

Сдружението на квакерите се управлява от църковните съвети на местните групи, на областните групи или на централното Сдружение. В работата на тези съвети могат да вземат участие всички членове — мъже и жени. Устройството на тези съвети е строго демократично или, по-строго казано, теократично, защото в основата на цялата дейност на тези съвети лежи убеждението, че тяхната работа се ръководи от Христа, който пребивава в сърцата на всички. Решенията се вземат без гласуване. Секретарят на събранието, който може да бъде мъж или жена, изпълнява ролята и на председател. Той обявява и записва «смисъла на решенията на събранията». Когато има голямо различие в мненията, обикновено събранието се отлага и най-често времето и размислянето помагат да се стигне до по-голямо единодушие. Местните и областните групи са ръцете на сдру-

жението. Те приемат и изключват членове; имат грижата за бедните и за възпитанието на децата; назначават служителите на сдружението; издават и получават препоръчителни писма на и от квакери, които променят своето местожителство, определят лицата за извършване религиозна служба и изпълняват повечето от практическата работа. Те назначават чиновници, които регистрират ражданията, женитбите и смъртните случаи, както и членове, на които се възлага да полагат любовни и пастирски грижи за членовете на сдружението, особено за младите членове; те назначават също и старейшините, които служат като съветници на проповедниците и се грижат за реда на богослужението. Областните групи обемат местните групи от дадена област и имат заседания всеки три месеца. Тяхната работа е отчасти богослужебна и отчасти изпълнителна. Годишният събор е последната съдебна инстанция и законодателният орган на сдружението. През времето между заседанията на Лондонския събор текущите въпроси разрешава един постоянен представителен комитет, наречен «Изпълнителен комитет».

ОТХВЪРЛЯНЕ НА ОБРЕДИТЕ И ЦЪРКОВНИТЕ ДАНЪЦИ

От това, което се каза дотук, става ясно, че и богослужението и управлението на сдружението на квакерите се основават на принципа, че всички последователи на Христа са свещенослужители. Квакерите са независими от службите на държавните църковнослужители при тържествените случаи на раждане, женитба и смърт, като са създали свой собствен ред за регистриране и спазване на свои обичаи — религиозни, без да са обредни — за чествуване на женитбата и за погребване на мъртвите. Те се противопоставят на плащането на църковен данък, църковни такси и други такива на-

лози. Това нарушение на общоприетите обичаи е било причина в миналото за много страдания на квакерите. Днес, след изменението на законите и известни промени в поведението на квакерите, те не търпят гонения по тези причини.

ВЕНЧАЛЕН РЕД

Обстоятелството, че първите квакери още по времето на републиканския режим, през втората половина на седемнадесетото столетие, са успели да установят един прост и вълнуващ сватбен церемониал, който е бил признат от съдилищата, свидетелствува за техните държавнически качества. Женитбата се смята за религиозен обряд и за граждански договор. Като се спазват известни правила, за да се осигури гласност, добър ред, съгласието на родителите, двете страни взаимно обещават пред едно молитвено събрание, че ще бъдат верни един на друг като съпруг и съпруга. От 1753 г. до 1837 г. в Англия само на квакерите и на евреите било разрешено да извършват венчавки по свой ред, различаващ се от общоприетия църковен ред. Сега в молитвените домове на квакерите може да се извършват венчавки не само между членове на сдружението, но също и между нечленове на същото.

НЯМА ДЕЙНОСТ СВОБОДНА ОТ ХРИСТИЯНСКИТЕ ЗАДЪЛЖЕНИЯ

Учението, че у всеки човек живее Духът Божий, не е било за квакерите нито философско учение, нито само едно религиозно убеждение, но една явно практическа вяра, която обхваща в себе си целия човешки живот. Присъствието на духа у хората им дава сила да прило-

жат на дело напътствието на апостолите: «Ядете ли или пиете, или каквото и друго да правите, правете всичко за слава на Бога (I Послание към коринтяните, X, 31). Поради това се прави малка разлика между светските и религиозните неща; всяка работа, всяко време, всяко занятие, което не е лошо, може да бъде смятано за свято. Човешките дела, за които човешките закони не се интересуват, също са подчинени на Божествения закон. Правилото, че трябва да правим на другите това, което искаме те да ни правят, трябва да се прилага в неговата цялост и в търговията. Ако един член на сдружението не изплати своите дългове, сдружението смята, че никакви законни постановления не освобождават длъжника от тези дългове, щом той може да ги изплати, когато и да било. До това време сдружението отказва да приема неговите дарения за своите религиозни или благотворителни дейности.

ОБЛЕКЛО

Всяко християнско общество, което има живо чувство за нравственото учение на Евангелието, е смятало, че облеклото трябва да бъде в съгласие с това учение. Простота, умереност и истинност в облеклото и в начина на живеене са били препоръчвани неспирно на квакерите поколение след поколение. През седемнадесетото столетие низко обстриганите коси и особеното облекло на пуританите, с които те подчертавали своята пажност, предизвикали обществено негодувание. По-късно обаче, когато нарастващото благосъстояние на английския народ породило изкушението да се носят разкошни дрехи за показ, квакерите възприели непреднамерено, а само за да подчертаят своето несъгласие с меняващата се мода, специално облекло. В средата на деветнадесетото столетие почна да взема връх мнението, че еднак-

востта в облеклото има сериозни неудобства и взе ърѣх общото чувство, че в облеклото трябва да се спазва умереност и сдържаност, но не и да се носи определен вид облекло.

ЗАБАВИ

През седемнадесетото столетие квакерите споделяли мнението на пуританите и в някои отношения отивали по-далеч и от тях в отричане на разните видове спорт. Лов, стрелба, музика, танци, театрални представления се отричали и избягвали. По-късните поколения променили отношението на квакерите към много от тези забави; сега музика и пеене се преподават в квакерските училища и се насърчава един правилен интерес към драматичното изкуство.

КВАКЕРСКА РЕЧ

Едвали друг някой от квакерските обичаи е привличал по-голямо внимание и е бил по-малко разбран, отколкото неупотребата на някои думи и възприемането на известни начини на говорене, които се различават от общоприетите. Така квакерите избягват да употребяват ласкателни титли или изрази; те говорят всекиму на «ти», а не на «вие»; те избягват да употребяват думи, които произхождат от езическото богослужение, като приетите имена на дните от седмицата; не казват «добър ден», защото всяко време е добро, и не употребяват думи, които могат да породят заблуда, като например не наричат «църква» сградата, в която църквата (събранието от християни — Б. пр.) се събира на молитва. Някои от тези становища квакерите са възприели от пуританите, други са били родени през време на граж-

данската война, а трети са рожба на твърде изтънченото чувство на първото поколение квакери. Много от тези особени схващания са изоставени, а други — забравени. Няма полза да се обсъждат причините за тези промени, макар този въпрос да е интересен от гледище на връзката му със създаването и развитието на народния език и с последователните фази на религиозната мисъл. Все пак заслужава да се отбележи, че това внимание на квакерите към говора има своите корени в едно дълбоко чувство за отговорността, която човек има за своите думи, съгласно с думите на Христа: «По думите ви ще ви съдят и по думите ви ще ви осъждат» (Мат. XII, 37). Тъй като думите са белег за състоянието на сърцето, там дето има чувство за духовната вездесъщност на Христа, ще има и съзнание, че не трябва да се нарушава божествения закон и по отношение на словото. На квакерите се вменява в дълг езикът им да бъде правдив, почитителен и чист. От друга страна съзнанието, че всички хора са обект на Христовата любов и на просветлението на Неговия Дух, води към изпълнение на заповедта «Почитай всички хора», като се избягват думи и изрази, които са противни на тази заповед. Всички скрупули на квакерите във връзка с езика, независимо от това дали се съблюдават сега или не, са имали своя произход в посочените основи на квакерското поведение.

Когато се приложи на практика задължението да се говори истината при всички обстоятелства, премахват се поводите и основанията да се кълнем. От тук иде отрицателното отношение на Сдружението на квакерите към

КЛЕТВАТА

Становището на квакерите по този въпрос стана причина за голяма промяна в общественото мнение и

доведе до изменения в законите на Англия, както и на други страни. Уйлям Пен изложи становището на квакерите със следните думи:

«Те твърдят, че е достатъчно да се говори истината, съгласно думите на самия Христос, като се казва «да, да» или «не, не» и съгласно Неговата изрична заповед: «Не се кълнете» (Мат., V, 34), и че тъй като те са дали в себе си обет да говорят истината, не е нужна клетва. Би било оскърбление за тяхната християнска правдивост да я доказват по такъв необикновен начин. В същото време, като приемат да бъдат наказвани най-тежко за лъжа, както другите биват наказвани за лъжлива клетва, когато се провинят в лъжа, с това те правят излишна всяка клетва».

През първите четиридесет години от появата на квакерите те били подложени на големи страдания заради отказа им да се кълнат. Нека приведа един пример: Францис Хауджил бил арестуван в Кендал и изправен на съд, като му било поискано да даде клетва за вярност към краля. Хауджил заявил, че признава властта на краля, но отказал да се закълне. Поради това той бил изпратен в затвора в Аплеби, от който го освободила само смъртта в 1668 г. след многогодишни страдания. Декларацията за веротърпимост от 1689 г. позволява на квакерите да не дават клетва за верноподаничество, а само да правят декларация в този смисъл. По-късни добавки на закона за веротърпимост дали на квакерите привилегията да не полагат клетва и в други случаи, като вместо клетва се признава тяхната честна дума. С този закон за лъжливо твърдение се предвиждало наказание като за лъжлива клетва. В течение на повече от две столетия не е отбелязан нито един случай, нито в Англия, нито в Съединените щати, при който квакер да е дал лъжливи показания. Този факт говори твърде красноречиво колко високо се съблюдава правдивостта между тези, които отказват да полагат клетва по рели-

гиозни мотиви; той имал голямо влияние за разширяване на религиозната свобода, като се приеме дадената дума вместо клетва. С един английски закон от 1888 г. бе постановено, че всеки, който заяви, «че клетвата е противна на неговите религиозни убеждения, има право да направи тържествена декларация, вместо да полага клетва, пред всички места и за всички случаи, където законът изисква да се полага клетва».

ВОИНАТА

В 1650 г., когато Джордж Фокс бил в затвора в Дерби, събирали войници за войската, която под водачеството на Кромвел разби Чарлз Стюарт (по-късно Чарлз II) при Уорчестър. На Фокс предложили служба във войската, но той отказал да я приеме, защото, казал той, «аз живея в добродетелта на онзи живот и сила, които премахват всеки повод за война». Тази случка илюстрира отношението, което имат квакерите към миролюбивия характер на Царството на Христа и неговата несъвместимост с гражданските и международните войни. Както членовете на първата християнска църква прекратили своята служба в римските легиони, тъй като чувствували, че носенето на оръжие не може да се съгласува с тяхната вярност към Княза на Мира и послушанието към Неговото учение, така в седемнадесетото столетие много войници и моряци отказали да носят оръжие, когато духът на Христа завладял сърцата им и почнал да ръководи техните постъпки и когато, освен това, те съзнали, че всички хора може да бъдат удостоени с Неговата изкупителна и просветляваща милост. Поетът пита:

«О, кога за благо на всички хора
всеки ще се грижи и всеобщият мир
ще се разпростре над цялата земя

като светъл път пряко морето,
през всички дни на Златната година».

(Тенисон — «Златната година»).

Отговорът е: Когато повече хора приемат властта на Христа, която премахва корените и причините на войната, побеждава егоизма и кара хората не само да се възхищават от «златното правило»¹⁾, но и да го изпълняват.

С течение на времето отвръщението на квакерите от войната стана общоизвестно. Много са страданията, които те са понесли, и укорите, които са им били отправяни заради тяхното становище по този важен въпрос. Историята на квакерите е забележителна с многото случаи, при които тези, които отказвали да участвуват във войната, били освобождавани от военни задължения, когато квакерите управлявали американската колония Пенсилвания (днес щат в Съединените щати — Б. пр.), през време на ирландското въстание в 1798 г., както и през време на гражданската война в Съединените щати. Мирният характер на Христовото царство е тема, която квакерите много пъти са защитавали пред тези, които не споделят техните възгледи и много пъти са припомвали на правителствата, че те са длъжни, в името на светия интерес на справедливостта, да разрешават споровете между народите чрез международен съд, вместо със силата на оръжието.

Първата световна война през 1914—1918 г. показва, че квакерите продължават да поддържат едно безкомпромисно отношение против всяка война. В съгласие с това отношение много квакери отказаха да вземат оръжие и да служат военна служба. Мнозина съдилицата освободиха от военните им задължения, а около 280 души бяха изпратени в затвора. Други обаче ре-

1) Златно правило наричат заповедта на Христа: „Прави на другите това, което искаш другите да правят на тебе“. — Б. пр.

шиха, че трябва да постъпят във войската. Квакерите насърчиха своите млади членове да се запишат за доброволна служба в квакерските санитарни отряди, в Службата за подпомагане жертвите на войната в Франция, Белгия и Холандия или в Службата за подпомагане изпадналите в беда чужденци в Лондон или в други части на Англия. От 1918 г. работата на квакерите за мир бе водена главно в две области. Комитетът за мир при Съвета за подпомагане страдащите, със седалище в Лондон, съсредоточи своята работа в уясняване и пропагандиране становището на квакерите по въпроса за мира, както между членовете на квакерското сдружение, така и вън от него. В своята работа този Комитет сътрудничи с много други пацифистически групи в Англия по специални въпроси, като например, мирното уреждане на международните спорове, разоръжаването и даване подкрепа в много области на международната организация за сътрудничество, която се създаде чрез хуманитарната дейност на бившето Общество на народите. Голямо количество книги и брошури бяха издадени и се издават от този Комитет; с тях си служат както неквакери, така и квакерските групи, в своята работа за мир и международно сътрудничество. Пропагандата за мир бе разширена, като се създаде една плакатна служба, която развива голяма дейност.

Работата на квакерите за мир във втората област се изразява в уреждане на квакерски центрове в различни градове и страни на Европа; тяхната задача е да сътрудничат за приятелско разбирателство между народите и да разпространяват принципите на квакерите.

В северна Англия и в Шотландия подобна работа върши вече години наред отделен комитет за тези области. Този комитет бе създаден в 1913 г. и членовете му се състоят главно от представители на квакерските сдружения в същите области.

Измежду многобройната книжнина по въпроса за войната и мира, издадена преди и след войната (първата световна война — Б. пр.), привличаме вниманието на интересуващите се от въпроса върху протоколите на годишните събори на квакерите през 1915, 1916, 1917 и 1918 г., както и върху следните книги: «Обръщение към хората с добра воля», публикувана през м. август 1914 г.; «Истинският път на живота» от Ед. Гръб; «Войната от гледището на квакерите» от Дж. Грейъм; «Христос и войната» от Уилсън; «Пацифизмът във военно време» от Хийтс, и «Квакерите и вътрешната светлина» от Брейшоу.

ПАТРИОТИЗМЪТ

Във връзка с протеста им против войната, квакерите често са били обвинявани, че не са родолюбиви. Те обаче винаги са отхвърляли това обвинение. Те поддържат, че всички добри граждани трябва да се подчиняват на правителствата по въпросите, които не са противни на Божествения закон и на любовта, и да служат на своята страна. Обаче те твърдят, че християнското родолюбие се отличава съществено от езическото или еврейското родолюбие, при което любовта към родината почти не е отделена от умразата към другите народи; това езическо родолюбие е основано на представата, че Бог е бог на едно племе или народ, който е благословил Палестина, но прокълел Едом.

Християнството не разруши чувството за любов към родината, а промени основно неговия характер. Присъщата на човека любов към дома му и родната страна бе запазена и чувството за дълг към дом и родина бе в същност задълбочено чрез примера на Христа на Голгота — най-висшият пример за себепожертвуване. Но грубата сила на гърците и римляните и расовата обо-

собеност на евреите бяха осъдени в светлината на една нова вяра, която обяви, че всички хора са синове на нашия Отец и всички могат да вземат дял в едно общо изкупление и в едно всеобщо просветление. И след Христа хората бяха длъжни да изпълняват задълженията си към своите роднини, приятели, към своя град и своята страна, но тези първични задължения трябва да се изпълняват в духа на любов към цялото човешко семейство.

ОБЩЕСТВЕНИЯТ РЕД

Отношението на квакерите към войната засили тяхното желание да открият това, което Джон Улман наричаше «корени на индустриалното потисничество и на войната». В протоколите на годишния събор на квакерите през 1915 г. се казва: «Ние знаем, че войната е само един ужасен симптом на една по-ужасна болест — себелюбието — от която е пропита цялата наша обществена система. Като даваме и служим на другите, а не като притежаваме и искаме другите да ни служат — само така ще доведем обществото до едно положение, при което корените на войната няма да съществуват вече. За тази цел трябва да следваме в живота си един път, който ще бъде практически израз на нашата воля да обичаме и да служим. В нашата всекидневна работа и при нашите занимания в свободното ни време ние трябва всякога да имаме предвид доброто на народа и на човечеството. Трябва да сме неуморни в служенето си на народа — с молитва, с мисъл, със своите знания и цялото си имущество».

Скоро след започване на войната в 1914 г. квакерският годишен събор избра един Комитет, на който възложи «да проучи каква връзка има между войната и обществения ред, да насърчи проучването на този въ-

прос и да се съвещава с тези приятели, които войната е накарала да почувствуват нужда да нанесат поправки в своя личен живот». Този «комитет за войната и обществения ред» продължи да съществува и бе разширен; той уреди конференции, пригответи и издаде книги и документи (включително и «Сътрудничество или хаос?» от М. Л. Раунтри), и подпомогна квакери — работодатели и отделни квакери — в изучаването на обществените проблеми. Годишният събор в 1918 г. прие следните «осем точки»:

«ОСНОВИ НА ИСТИНСКИЯ ОБЩЕСТВЕН РЕД»

1. Бащинството на Бога, както то ни е открито от Исуса Христа, трябва да ни води към едно братство, което не познава ограничения по раса, пол или обществена класа

2. Това братство трябва да се изрази в един обществен ред, който е насочен, въвн от всякакви материални цели, към израстването на личността, свързана с Бога и човека.

3. На всеки член на обществото — мъж, жена и дете — трябва да се осигури възможност за пълно развитие — физическо, морално и духовно. Развитието на цялостната личност на човека не трябва да бъде спъвана от несправедливи социални условия, нито да бъде осуетявано от стопанско потисничество.

4. Ние трябва да се стремим към един начин на живеене, който ще ни освободи от робството на материалните неща и на условностите, които не ще издига прегради между хората и не ще обременява никого с прекален труд, за да бъдат задоволявани прищевки.

5. Духовната сила на правдата, на добротата и доверието е могъща, защото тя се позовава на най-доброто, което съществува у всеки човек, и когато бъде

приложена в индустриалните отношения, дава забележителни резултати.

6. Ние отхвърляме методите на външното господство и прибягването към сила не само за уреждане на международните въпроси, но при разрешаване проблема за индустриалните отношения. Не чрез взаимна умраза, а чрез сътрудничество и добра воля може да се постигне най-доброто за всекиго и за всички.

7. Взаимното служене трябва да бъде принципът, върху който да се урежда живота. Служенето, а не личната печалба, трябва да бъде потикът за всяка работа.

8. Собствеността на материалните неща, като земя и капитал, трябва така да се уреди, че най-добре да служи на нуждите и на развитието на човека.

В 1919 г. годишният събор дойде до заключението, че трябва да се подири с Божията помощ някакъв метод за организиране на индустрията, който да е по-справедлив и съгласен с християнския идеал, отколкото методът, според който сега е организирана индустрията.

От 1919 г. насам Комитетът, който сега се нарича «Съвет за обществения ред и индустрията», разви оживена дейност, за да бъдат обсъдени от местните и областните събрания, както и от годишните събори, многобройните въпроси, свързани с обществения ред.

В 1927—28 г. Съветът постави на цялото квакерско сдружение задачата да обсъди въпроса, каква е функцията на Сдружението на квакерите като християнско общество, във връзка с индустрията и организираното общество.

В 1932 г. по време на годишния събор бе свикана нарочна конференция върху: «Безработицата — катастрофа или благоприятен случай?»

В 1934 г. годишният събор, след обстойни разисквания, прие едно изложение върху «Съществуващото положение на обществото», което бе издадено в отделна брошура. Наред с тази брошура ние препоръчваме на

читателите брошурата «Обществената мисъл в Сдружението на квакерите», както и брошурата «Неотдавнашни стъпки», издадена в 1934 г.

РЕЛИГИОЗНА СВОБОДА

Видяхме вече, как чувството за отговорност пред Бога бе породено от Реформацията и бе задълбочено от схващането на квакерите за духовния характер на Христовото царство. Отношението на християнина към неговите ближни е определно от думите: «Един е вашият Учител — Христос, а всички вие сте братя» (Мат. XXIII, 8). Гражданската и религиозна свобода е, естествено, скъпа на тези, които изпълняват вярно исканията на своята съвест. Борбата, която квакерите водиха за религиозна търпимост — за по-пълна свобода на съвестта — през осемнадесетото столетие, е една забележителна глава от тяхната история. В течение на около четиридесет години страданията на квакерите били ужасни — не по-малко от 13.000 души били затворени в Англия; от тях повече от 400 души не излезли живи от затвора. Някои били продадени в робство; конфискуването на имуществата се прилагало много нашироко. Тези страдания били понасяни с благ и търпелив героизъм, който оказал влияние върху общественото мнение. «Когато Чарлз II се възкачи на престола, само една или две омразни секти — квакерите и «независимите» — поддържаха учението за свободата на съвестта», казва Грийн в своята «История на английския народ». При възшествието на Уилям и Мери бил прокаран с всеобщо одобрение Законът за веротърпимостта, с който била призната в голяма степен свободата, която искали квакерите и за която те платили една скъпа цена¹⁾.

¹⁾ «Съвестта трябва да бъде свободна и по въпроса за вярата и богослужението човек е отговорен само пред Бога —

ОТНОШЕНИЕ КЪМ РОБСТВОТО И ПОКОРЕНИТЕ НАРОДИ

Същите религиозни съображения, които определиха отношението на квакерите към религиозната свобода, войната и клетвата, ги накараха да повдигнат и въпроса за несправедливостта на робството, когато се сблъскаха с тази институция в Западна Индия и в американските плантации. Изпърво те зовеха към по-човечно отнасяне и окончателно освобождаване на негрите. С течение на годините протестът на квакерите против робството стана по-силен под влиянието на Улман в Америка и на Кларксън и много други в Англия. Няколко поколения наред работиха най-пламенно за човеколюбивото дело — премахването на робството и на търговията с роби. През тази дълга борба постоянно се отправяше зов към чувството за братството на хората. В колко домове на отцепници от официалната църква, в които имаше само малко книги и картини, можеше да се види картината на коленичил роб, обкован във вериги, с надпис: «Не съм ли и аз човек и ваш брат?». Същата вяра в Божиата любов към всички хора вдъхновила пенсил-

това са истини, които са ясно изразени в Новия Завет и са потвърдени от Евангелието и примера на нашия Господ и Неговите ученици. Заповедта „Дай кесаревото на Кесаря и Божието на Бога“ определя истинските граници на гражданската власт. Ние сме убедени — и това наше убеждение многократно е потвърдено от историята и от сегашното положение на Великобритания и на други страни в Европа — че пълното спазване принципа на истинска свобода на съвестта допринася твърде много за благоденствието на народите. Свободата на съвестта помага да се увеличи броят на смелите и верни граждани и поданици — на хората, които имат страх от Бога и които изпълняват различните свои задължения за Негова слава и за благото на своята страна. Тези хора са истинската сила на правителството, което ръководи страната. Те създават за държавата една сигурност, каквато нищо друго не може да й даде“. — Из „Християнската практика“, стр. 36.

ванските колонисти да се отнасят добре и справедливо с червенокожите индианци от Северна Америка. Превъзходните резултати, които последваха това поведение на квакерите, бяха признати в по-ново време, когато генерал Грант (президент на Съединените Щати — Б. Пр.) покани някои от американските квакери да поемат грижата за индианците, които живеят в отделените за тях области на Щатите.

В първите години на двадесетото столетие квакерите се заеха енергично да защитават правата на туземните жители на Конго, на робите от португалските острови и по-късно на робите в Абисиния, Китай и другаде. Съществува един квакерски «Комитет за робството и за закрила на туземните народи», създаден от Съвета за защита на страдащите. Този комитет се събира всеки месец и се грижи специално за положението на африканските народи.

ЧОВЕКОЛЮБИЕ

Борбата против робството е само едно от делата, които квакерите пламенно прегърнаха. Техният практически възглед за християнството с неговата всеобхващаща вяра в човешкото братство е имал за естествен резултат служенето на всички хора, когато страдат и са в нужда. Справедливо третиране на престъпниците, подобрене на затворническото дело, добри надници за работниците, премахване на бедността — на тези проблеми много квакери посветили живота си още в седемнадесетото столетие. Същите проблеми при измениците се условия поглъщат силите и вниманието на тези, които следват по стъпките на Оногова, който «ходеше по земята, за да прави добро».

«Наш приятелю, наш Брате, наш Боже,
Как можем да ти служим?»

— Нито с име, нито с форма, нито с обредна дума,
А само като Те следваме».

(Из «Нашият учител» от Уитие)

ВЯРАТА НА КВАКЕРИТЕ Е ПОЛОЖИТЕЛНА

Някои, като познават квакерите само отвън, както и някои от самите квакери, като вземат предвид тсга, което квакерите отхвърлят, заключават, че вярата им е съставена главно от отрицания — не воювай, не се кълни, не съблюдавай обреди. Но тези, които са следили моето изложение дотук, са видели, че това са само отрицателните страни на една положителна вяра, съгласна с положителното учение на Христа — «Обичай Господа, твоя Бог»; «Обичай ближния си като себе си». В действителност поведението на квакерите е положително към миролюбивия характер на Христовото царство, към задълженията ни да бъдем винаги правдиви, към ползуването от духовните реалности, а отрицателно към всъзнатата, клетвата и обредите¹⁾. Едно живо чувство за близостта на Божия дух засилва чувствителността на съвестта и я кара да изостави постъпките, които влекат след себе си една истинска или предполагаема невярност към Христа и прекъсване на душевната връзка с Него. Общението със Светия Дух е за квакерите един от най-важните членове на вярата им. Според тях това общение може да се осъществи всякъде и всякога — независимо от място, време или обряди, а само в зависимост от

¹⁾ „Нашето поведение не е тясно и отрицателно, а стигаще далеч в своя обхват и е напълно положително в дейната служба за миролюбивото Царство на Христа, към която служба то ни зове. Гледайки на въпросите за живота и смъртта в чистата светлина на Духа, нас ни прави силно впечатление светлата ценност на човечеството в лицето на Бога“. — Из „Християнството и войната“, Послание на годишния събор на квакерите в Лондон, в 1900 г.

правдивостта, искреността и послушанието на отделния ученик: «Ако един човек ме обича, той ще изпълнява думите ми; и моят Отец ще го обича и ние ще отидем при Него и ще пребъдем там» (Иоан, XIV, 23).

ЗА ПРАЗНИЦИТЕ

Тези възгледи са дали отражение и върху съблюдаването на известни дни като свети. Схващането, че всички дни са или трябва да бъдат добри за християнина, е накарало квакерите да отхвърлят употребата на изрази като «добър ден», които може да оставят погрешно впечатление. Квакерите са убедени, че всички дни са свети и че като се определят само известни дни за свети празници, се ограничава времето на молитва, съзерцание и размишления върху истината само в тези дни, вместо това да се върши всеки ден и час. Това тяхно убеждение предпазва квакерите от грешката на Галатейните — да спазват суеверно «дни, месеци и години». Както другите християни обаче, те посвещават първия ден от седмицата (неделя — В. Пр.) на почивка и общи молитви, макар, че са понесли големи страдания, защото отказвали да празнуват съботата, нещо, което пуританите искали да наложат.

«Външните символи изчезват

От този, чийто вътрешен поглед е ясен;

И не трябва да има избор между дните

За този, който изпълва вси дни с хваление!»

(Из «Коледата на мистика» от Уитие).

ТАИНСТВАТА

Липсата на думата «таинство» в основната квакерска книга — «Християнското учение» — прави силно впечатление, като се има предвид колко много място

заема тя във веруюто, катехизисите и религиозната литература на християнството. Това е обаче характерно за Светото Писание, както и за поменатата квакерска основна книга. Определят таинството като «външен и видим белег на една вътрешна и духовна благодат». От гледището на християнската истина, която излагаме тук, един посветен живот сам по себе си е най-голямото таинство, докато много от подробностите на този живот може да помагат за добиване на духовна благодат. Относно обредите квакерите казват:

«Наше установено убеждение е, че като е установил «нов закон», Господ Исус Христос не е искал да каже, че ще има никакви обреди или външно съблюдаване на постоянни задължения в Неговата църква. Неговото учение, като например в притчите Му или в заповедта Му да мием един другиму краката, е изразявано често пъти със символи, но то трябва винаги да се приема в светлината на собствените Му думи, че «Думите, които ви говоря, са дух и живот». Неговото кръщаване е кръщаване «свс Светия Дух и огън». Той самият е «хлябът на живота». Яденето на Неговото тяло и пиенето на Неговата кръв не е нещо външно. В тях участвуват истински онези, които виждат в страданията и смъртта на своя Господ единствената своя надежда и на които вселилият се у тях Дух дава пълнотата, която е у Христа. Ние вярваме, че истинската Господня вечеря е в това да участвуваме вътрешно и духовно в делото на Христа»¹⁾.

Становището, което се излага по-горе, не е нито това на католическата, нито на православната църкви, които казват, че има седем таинства, нито на протестантските църкви, които казват, че таинствата са само две. Квакерите твърдят, че без да прибъгват до церемониални обреди или материални символи, могат да получат всяка

¹⁾ Из „Християнският живот, вяра и мисъл“.

духовна благодат, която е обещана на християнската църква от нейния Учител. Невъзможно е да си представим друг живот, който да свидетелствува по-видимо за божията благодат, от живота на мнозина, които не са били кръстени или не са приели причастие. Що се отнася до кръщението с вода, промяната в обряда, т. е. окъпването на възрастните да се замества все повече с поръсване с вода на несъзнателните бебета, увеличи в голяма степен, за да не кажем, че тя създаде опасността да се отдава значение на един механически акт вместо на едно духовно преживяване. Голямата доза идолопоклонство, с която е свързан обряда на причастиято, постоянният стремеж да се възвеличава кастата на свещениците, които се поставят между човека и Бога, и доказаната склонност на свещеничеството да по-нижава схващането на хората за Вечния — всичко това утвърди квакерите в решението им да отхвърлят еврейските обреди, които съставят основата на двете протестантски тайнства. Не остана без полза и усилието да се постигне съзнателно обладаване на същественото, като се отрича неговата сянка.

Казано е :

«Без да вмъкваме в нашето богослужение «свещени елементи», ние често чувствуваме в нашите религиозни събрания, че получаваме храна от Невидима Ръка... Мнозина от нас в такъв случай са могли, макар не в плътски, материален смисъл, да почувствуват истинското присъствие на Христа»¹⁾.

Преди да прекратя краткото по необходимост разискване на един въпрос, на който мнозина придават голяма голяма важност, аз бих желал да повторя, че отношението на квакерите към церемониалните обряди

¹⁾ „Християнски институции“.

не е просто отрицателно. Те подържат, че християните трябва да се кръщават със Светия Дух, че животът на спасените души трябва постоянно да се поддържа, като се хранят духовно с Христа. Те отхвърлят често срещаното твърдение, че нямат «причестяващи се» — всички квакери на теория са причестяващи се. Квакерите подържат, както и първата християнска църква, че много от човешките постъпки и много от материалните проявления във всекидневния живот могат да бъдат пъгища, по които се подхранва духовният живот. Тъй както изпърво за таинство се смятала войнишката клетва, с която войниците потвърждавали своята вярност към римския император, и тъй както първите християни наричали с името таинство религиозната употреба на вода, масло, вино, мляко, мед, сол, омиването на краката, целуването, къпането, яденето и пиенето, така квакерите признават, че безбройни случаи ще станат за скромния и внимателен ученик на Христа ценна помощ, за да потвърди той своята вярност към Христа — брачната връзка може да бъде за ученика всекидневно напомняне за неговото родство с Младоженика на душите, а при всяко хранене човек може да си спомни за смъртта на Господа. Сти-
вън Грилет пише:

«Аз мисля, че мога да кажа с най-голяма почит, че много се съмнявам дали, откак Господ със своята благост ме въведе във вярата на своя скъп Син, някога съм разчупил хляб, пил вино, даже и при най-обикновени случаи, без да си спомня с чувство на умиление за сломеното тяло и за пролятата кръв на моя скъп Господ и Спасител».

А Дин Станли казва:

«В светия живот, в смелите постъпки, в справедливите закони е истинското присъствие на Христа. Там, където са те, доколкото те ни напомнят за Неговото божествено превъходство, там е много повече, отколкото

в някаква осветена форма или символ, инстинското бого-
служение, което всеки християнин дължи на своя
Учител».

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като се позовавам на съвета на апостол Петър да сме «винаги готови да дадем с благодат и страх отговор на всеки човек, който ни запитва защо имаме вяра» (I Писмание на Петра, III, 15), аз признавам, че именно с този благ дух квакерите трябва да прилагат вярата си на практика. Никой не знае по-добре от тях, че те са само слаби хора в сравнение с това, което те би трябвало да бъдат. Въпреки това, би било голяма грешка да ги смятаме за представители на прахосана сила. Те и днес има какво да кажат на членовете на други изповедания, както и на тези, които не принадлежат на никаква църква, включително и на невярващите в Бога. Тяхната история е пълна с поука, ценна за собствените им членове. Тяхното тълкуване на християнството изисква предимно наличността на духовен живот. Когато липсва живот, самото изоставяне на формите и церемониите може да се изроди в опасен формализъм, лишен от красотата, която може да бъде запазена даже в една мъртва форма. Вярата на квакерите, която е свързана с големи отговорности, както и с облагородяващи възможности, изисква те да се посветят на нея цялостно. Сдружението на квакерите е страдало от това, че понякога е допускало да бъдат подценявани съществени части от евангелската истина, но тези загуби са били малки в сравнение с загубите, придружаващи нахлужванията на светския дух, който под безброй форми е в непрестанна вражда с Бога. Грешка е да се предълага, че този дух е липсвал в най-ранните и най-дейтелни дни от историята на сдружението. Грешка е също да се смята всяка промяна във външните прояви на християнския живот за белег на

упадък. Всяка промяна трябва да бъде преценявана по собствените ѝ заслуги. Една свободна, самоуправляваща се църква, която вярва, че Светият Дух е винаги сред нейните членове, трябва да може лесно да приспособява своя ред към постоянноменящите се изисквания на живота. Много промени, правени от време на време в правилата на квакерите, са били белег на живот; такива бяха: тяхната борба против робството, против алкохолизма, мисионерската им работа, живият им интерес към образованието на собствените им членове, както и голямата им дейност в неделните училища, особено тези за възрастни.

Моралните и религиозни условия, при които живее британският народ от началото на двадесетото столетие, в много отношения имат сходство с условията от средата и втората половина на седемнадесетото столетие. В един век, който е отровен от натрупване на богатства, от дирене на удоволствия, от притежаване на големи материални сили, пак на квакерите се пада да свидетелствуват във всички прояви на всекидневния живот за действителността и близостта на духовния свят, да призовават хората към вярност на Христовото царство; да настояват, че неизменните белези на това царство, както в личностите така и в обществата, са «правда, мир и радост в Светия Дух» (Послание към римляните, XIV, 17). Това царство носи със себе си грамотите за своите царски права. Моралните и духовни сили се изпитват чрез плодовете, които те дават в човешкия характер. Когато поетът Уитие пише:

«В радостта на вътрешния мир
и в мъката заради греха
е най-доброто доказателство,
че Той е вътре в нас»,

той излага на съвременен език истината, върху която е настоявал апостолът, когато умолявал римските християни да се посветят изцяло като жива жертва, за да «до-

кажат какво е благата и съвършена воля Божия» (Послание към римляните, XII, 2). Ако в това направление квакерите има що да кажат на тези, които стоят вън от църквите, те вярват, че е крайно време църквите да засвидетелствуват ясно моралната и духовна страна на християнството, което е застрашено от твърде голямото значение, което се отдава на церемониите, както и от нахълтването в тях на кабаретен морал и от гибелното за духа влияние на богатството, удоволствията, алчността и милитаризма.

Един от нашите най-видни историци неотдавна даде своята преценка за делото на квакерите с думи, които ние самите не бихме се осмелили да употребим. Ние вярваме обаче, че той определи правилно идеала, който те са си поставили и съгласно който са се стремили да живеят, колкото и ограничени и несъвършени да са възможностите на хората. Никое религиозно общество не е било призовано към по-възвишена служба, която течението на времето с нищо не е увредило. Той пише:

«Когато квакерите се появиха на историческата сцена, беше наистина крайно време, защото най-лошото в пуританизма беше, че в много от своите фази той изостави Планинската проповед... Квакеризмът е претърпял много промени, но никога не е преставал да полага усилия да превърне християнството в религия на Христа»¹⁾.

¹⁾ Морли — Оливър Кромвел, стр. 429.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	стр.
Предговор	3
Протестантската реформация	5
Пуританите	7
Появяването из квакерите	10
Деца на светлината	11
Първата обединителна връзка	12
Вътрешната светлина	13
Верую и катехизис	14
Запазване на основната истина	15
Светото Писание	16
Личната отговорност	19
Духовният характер на Царството Христово	20
Всеки християнин може да свещенодейства	21
Общо богослужение	22
Християнското свещенослужение	23
Жените като свещенослужители	25
Форми на молитвата	26
Пропаганда, събрания и дейност	26
Работа в чужбина	29
Образование	30
Църковно управление	33
Отхвърляне на обредите и църковните данъци	34
Венчален ред	35
Няма дейност свободна от християнските задължения	35
Облекло	36
Забави	37
Квакерска реч	37
Клетвата	38
Войната	40
Патриотизмът	43

Общественият ред	44
Основи на истинския обществен ред	45
Религиозна свобода	47
Отношение към робството и покорените народи	48
Човеколюбие	49
Вярата на квакерите е положителна	50
За празниците	51
Таинствата	51
Заклучение	55

ДЪРЖАВНО ГРАФ. ПРЕДПРИЯТИЕ „ПОЛИГРАФИЯ“
ул. „Раковски“ 155

